

De fictieve oude vuurman van Soest

Bij sagen denken mensen vaak aan oeroude verhalen – die dus minstens teruggaan tot de Middeleeuwen, maar liefst nog verder terug: het Germaanse heidendom. Folkloristische fenomenen als weerwolven, reuzen en kabouters worden geacht oeroud te zijn, en hetzelfde lijkt te gelden voor de vuurman.

Bij leven gaat het om een hebzuchtig persoon die heimelijk de grensstenen verzet en daarmee op oneerlijke wijze zijn eigen perceel vergroot. Een dergelijke zonde blijft na de dood niet ongestraft. De grenssteenverzetters gaan naar de hel of het vagevuur, maar vertoont zich voor straf ook regelmatig op aarde als een geest die in brand staat. Vandaar de naam vuurman (gloeiige in het Brabants, Brennender in het Duits). Regelmatig moet hij ook voor straf een grenssteen meezeulen, maar kan hij de plek niet meer vinden waar hij hem terug moet zetten. En aldus vindt hij nooit verlossing.

Op verschillende plaatsen in de Bijbel wordt verboden om grensstenen te verzetten, en in Deuteronomium 27,17 wordt de grenssteenverzetters daadwerkelijk de doem aangezegd: 'Vervloekt is eenieder die de grensstenen van een ander verplaatst'. Waarschijnlijk staat deze Bijbelpassage zelfs aan de wieg van de hele sage. In dit licht lijkt niets een hoge ouderdom van de vuurman in de weg te staan, al is een datering voor de komst van het katholicisme onwaarschijnlijk. Het oudst bekende verhaal over een grenssteenverzetters komt althans uit de Latijnse Vita van Sint Egwinus (achtste eeuw).

AFB. 1 De vuurman.
Uit: J.R.W. Sinninghe,
Oude Volksvertellingen
(Oisterwijk 1949) 54.

AFB. 2 Introductie op Suske en Wiske 246 De Vonkende Vuurman. De zondige grenspaalverzetters kent de originele plek van de grenspaal niet meer. In volksverhalen staat het personage meer in brand, als teken dat hij uit de hel komt.

Uit het (overwegend katholieke) Soest, waar de Vurige Beer (Barend) ronddoelde, hebben we een schijnbaar Middelnederlands gedichtje over hem:

De Vyerman van Soest

Het was een man hiet Olde Bere,
Die meer dat guet dan God minde.
Hy dede qualiken overmids die
Marke van sinnen Acker; doe
Hi was gestorven, dwaeld sine Siele
Als een Lichtkyn, bernde som wile
Als een Strobosse.
Optrouw een harder sag den Vyerman
So in de Schaepschote (schaapskooi).
Altehants spranc hi uiteen ende was verdwinen.

Helaas bestaat het woord *vyerman* of *vierman* in het Middelnederlands helemaal niet (het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* bevestigt dit expliciet, en geeft als oudste bron 1778). Hoe vaardig de Middelnederlandse zinnen ook opgebouwd lijken te zijn, er zitten

AFB. 3 Suske en Wiske album 246 over *De Vonkende Vuurman*; het verhaal speelt in dit geval bij Turnhout in de Belgische Kempen.

toch een paar modernismen in. 'Die meer dat guet dan God minde' is te correct; in het Middelnederlands zou het doorgaans 'als Gode' zijn. De enjambementen met 'die' en 'doe' in verzen 3 en 4 doen vreemd aan, terwijl van het rijm gaandeweg weinig meer deugt. Het woord 'uiteen' in de laatste regel is een modernisme. Er zou iets als 'uytien' moeten staan.

Bij nader toezien komt dit gedichtje hoogstwaarschijnlijk uit de koker van de Soester dominee J.J. Bos (1817-1913) die het 'optekende'. Het mag duidelijk zijn waarom hij geen bron vermeldt – die was er namelijk niet. De dominee wilde met zijn *invented tradition* een eerbiedwaardige ouderdom verlenen aan de sage van de Vurige

Beer. De sage van de vuurman ademt qua moraal en geloofsvoorstelling het christelijke geloof uit en is vooral in de katholieke delen van Nederland populair. Maar voor deze sage van de Vurige Beer zijn de middeleeuwse wortels teveel eer.

THEO MEDER

LITERATUUR

- Willem de Blécourt, Ruben A. Koman, Jurjen van der Kooi en Theo Meder, *Verhalen van Stad en Streek. Sagen en Legenden in Nederland* (Amsterdam 2010) 302-304.

Open de valse Middellevven
MADOC
tijdschrift over de Middeleeuwen

THEMANUMMER
jaargang 28
no 4 · 2014

De valse Middeleeuwen

De **valse**
Middeleeuwen

